

Розділ 14.

**Педагогічні умови професійної іншомовної підготовки офіцерів
Збройних Сил України**

Канова Л.П. – кандидат педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов
Житомирського військового інституту імені С.П.Корольова,
ludok_maslak@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0001-9371-1343

Рідей Н.М. – доктор педагогічних наук, професор екології, професор кафедри освіти
дорослих факультету менеджменту освіти та науки Національного
педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,
nataliia.ridei@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5553-059X

У статті розглянуто педагогічні умови професійної іншомовної підготовки офіцерів Збройних Сил України. Проаналізовано поняття «педагогічні умови» в рамках професійної підготовки військовослужбовців у вищих військових навчальних закладах. Виділено чотири взаємопов'язаних між собою блоки педагогічних умов навчання та викладання: організаційні, методичні, технологічні та психологічні.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна іншомовна підготовка офіцерів Збройних Сил України, вищі військові навчальні заклади, педагогічні умови навчання та викладання, професійна іншомовна компетентність, організаційні умови, іншомовне середовище, методичні умови, професійна компетенція, технологічні та психологічні умови.

Вступ. Реформування і розвиток ЗС України стимулює вдосконалення системи підготовки офіцерських кадрів щодо досягнення її якості згідно зі стандартами НАТО, у тому числі із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) у сфері іншомовної освіти. Сучасні світові тенденції їх розвитку, зокрема в середовищі засобів імітаційного моделювання військового призначення, досвід використання в оперативній і бойовій підготовці військ (сил), розвитку інтелектуальних, емоційно-вольових якостей, психічної стійкості військовослужбовців в умовах навчально-бойової обстановки створюють сприятливі умови для вдосконалення професійної іншомовної підготовки офіцерів тактичного рівня ЗСУ у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ).

Система мовної підготовки особового складу (далі – ОС) ЗС України регламентується Концепцією мовної підготовки особового складу ЗСУ, в якій визначаються принципи іншомовної підготовки офіцерів, основні завдання щодо її вдосконалення, етапи та шляхи реалізації поставлених завдань[5, с. 1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка нормативних документів Міністерства освіти і науки України, серед яких Закон України «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, в яких мовна освіта визнана одним із найголовніших складників вищої освіти[4]. Проблеми та особливості професійної іншомовної підготовки фахівців негуманітарного профілю відображені у працях П. О. Беха, Н. М. Бібик, І. Л. Бім, С. У. Гончаренка, І. О. Зимньої, С. Ю. Ніколаєвої, С. П. Кожушко, О. М. Леонтєва, Є. І. Пассова, О. Б. Тарнопольського. Проблема формування іншомовної комунікативної та професійної компетенції також переймаються багато українських викладачів і науковців, які ретельно вивчають світові тенденції в мовній освіті та процеси, що відбуваються в Україні.

Результати аналізу психолого-педагогічних праць із проблеми дослідження свідчать про те, що філософське та культурологічне обґрунтування підготовки офіцерів до взаємодії в іншомовному середовищі запропонували І. Г. Блощинський, О. С. Вонсович, О. С.Лагодинський, Ю. М. Захарчишина, Л.П. Маслак, Н. П. Шалигіна та ін. [3; 9].

Постановка завдання. Мета нашої статті – дати визначення поняття “педагогічні умови” та виділити групи умов, які сприяють ефективній професійній іншомовній підготовці офіцерів та формуванню професійної іншомовної компетентності військовослужбовців у вищому військовому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення літературних джерел засвідчило, що поняття “педагогічні умови” достатньо розглядалось багатьма авторами (Ю. К. Бабанський, К. Л. Биктагіров, Т. Д. Іщенко, Н. І. Конюхов, З. Н. Курлянд, О. С. Предиткевич, А. В. Семенова, С.О. Скворцова [8], В. Д. Стасюк, Н. М. Титова[13], А. І. Уваров, О. С. Цокур та ін.), які вживали тлумачення цього поняття як необхідних обставин, обстановки, явищ, факторів, шляхів, уявних результатів, напрямів, спонук тощо, взятих окремо або в різних сполученнях. Педагогічним умовам також присвячені наукові праці Л.П. Маслак(Канова) [2;3] та Н.М. Рідей [11; 12].

Вдалим, на нашу думку, є визначення поняття “педагогічні умови”, запропоноване О. О. Предиткевичем у контексті фасилітації командирів військових підрозділів Збройних Сил України, а також дефініції “організаційно-педагогічні умови”, які він обґрунтовує як “взаємопов’язаний комплекс заходів освітнього процесу, спрямованих на досягнення командирами військових підрозділів вищого рівня педагогічної фасилітації у професійній діяльності” [7, с.115].

Становить інтерес співвідношення організаційних і педагогічних умов. З одного боку, організаційно-педагогічні умови виступають як різновид педагогічних умов, тобто організаційні умови включені до змісту поняття «педагогічні умови», а з іншого – організаційні умови виступають зовнішніми обставинами для реалізації педагогічних умов[11, с.102].

Учені В. Бобрицька та С. Процька вважають, «що організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації навчально-виховного процесу. Вони відображають функціональну залежність важливих компонентів педагогічного процесу у різних його виявах» [1, с.59].

Узагальнюючи підходи до розуміння професійної компетентності, беручи до уваги особливості формування професійної іншомовної компетентності військовослужбовців, спираючись на дослідження В. Г. Первутинського [6, с. 35], ми виділяємо чотири взаємопов'язаних між собою блоки педагогічних умов:

- *організаційні* – розглядаються як сукупність дій та взаємодій, що забезпечують внесення прогресивних змін у цілісне функціонування раніше організованої й діючої системи управління та досягнення максимально можливого корисного результату діяльності навчального закладу з урахуванням конкретних ситуацій; містять забезпечення процесу розвитку професійного рівня інформаційної компетентності відповідною матеріально-технічною базою; передбачають визначення критеріїв та рівнів професійної компетентності, підбір технічного оснащення занять;

- *методичні* – визначаються як сукупність форм, методів, засобів навчання, які спрямовані на засвоєння змісту предметів та формування професійних компетенцій військовослужбовців;

- *технологічні* – спрямовані на вдосконалення діяльності навчання, підвищення її результативності, інтенсивності; включають у себе використання практико-орієнтованих технологій, інтерактивних форм та методів навчання, які забезпечують реалізацію проекту дидактичного процесу і досягнення високого результату, передбачають визначення груп умінь, якими повинен володіти компетентний військовослужбовець,;

- *психологічні* – включають діагностику розвитку військовослужбовців на кожному навчальному занятті, створення системи стимулювання і позитивної мотивації, атмосфери співпраці та співтворчості між усіма учасниками освітнього процесу.

До організаційних умов професійної іншомовної підготовки ми відносимо: організацію навчального процесу в єдності професійного і соціокультурного компонентів; залучення військовослужбовців до навчального процесу як суб'єктів професійного та особистісного розвитку; забезпечення єдності наукових знань, емоційно-ціннісних суджень і практичних дій військовослужбовців; розподіл курсантів та офіцерів на три групи: з високим, середнім, низьким рівнем знань за допомогою методів вхідного тестування; використання вітчизняного та зарубіжного досвіду навчання курсантів та офіцерів; створення банку необхідної інформації для використання навчальних матеріалів; поєднання групового навчання з фронтальним та індивідуальним; застосування різних видів групової діяльності; управління і корекцію діяльності малих груп з боку викладача; зміна складу груп [10, с. 222].

Визначені організаційно-педагогічні умови підготовки військовослужбовців з та шляхи їх реалізації у вищій військовій школі враховують сучасні вимоги реформування ЗСУ та модернізації вищої освіти в контексті її євроінтеграції і складають наступний технологічний комплекс:

а) удосконалення системи управління навчально-виховним процесом професійної підготовки офіцерів;

б) організація дидактичного процесу військово-професійної підготовки офіцерів на основі інтеграції військових та цивільних навчальних дисциплін за логічно-структурною схемою навчання, на підставі використання зовнішніх міжпредметних зв'язків та органічного поєднання колективних та індивідуальних особистісно орієнтованих методів і форм навчання, характерних для європейської зони освіти, зокрема активного та інтерактивного навчання;

в) діагностика, формування та розвиток готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до діяльності із забезпечення військового професіоналізму офіцерів на основі їх професійного і особистісного самовдосконалення;

г) моніторинг якості військово-професійної підготовки офіцерів запасу і сформованості в них військово-професійних важливих якостей [7, с. 116].

Методичні умови включають у себе: визначення логіки вивчення дисципліни, послідовності засвоєння військовослужбовцями розділів і модулів; співвідношення методів, форм і засобів навчання зі змістом курсу; поступове впровадження навчальних програмних засобів та інноваційних методів викладання у процес навчання; передбачення варіантів проведення заняття відповідно до вимог навчання, визначення форми його проведення, прогнозування слабких сторін при управлінні процесом навчання; підготовку технічних засобів навчання на кожне заняття; вибір завдань, які створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності; виконання навчально-пізнавальних завдань професійної спрямованості різної спеціалізації; вибір педагогічно доцільних форм, методів, засобів навчання; вибір технологій навчання зі спрямуванням на засвоєння змісту предмета, формування компетенцій військовослужбовців, стимулювання пізнавальної діяльності; інтеграцію традиційних методів з активними [3, с. 17].

До технологічних умов відносимо: дотримання чіткої структури занять; взаємну відповідальність і звітність у групах; забезпечення особистісної взаємодії в малих групах; навчання за самостійно розробленим алгоритмом для досягнення вищого рівня знань; систематизацію знань та відповідних комунікативних умінь і навичок курсантів із вивчених тем; проведення підсумкової роботи після вивчення кожної теми, порівняння очікуваних та наявних результатів; заохочення курсантів: виставлення додаткових балів, стимулювання; аналіз змін, які відбувалися в навчальному процесі, а також причин неуспішності; діагностику рівня знань офіцерів (вхідне тестування); організацію зворотного зв'язку (співвідношення результатів засвоєння навчального матеріалу курсу з особистісною і професійною метою та

завданнями); створення моделей занять, визначення структури та очікуваного результату заняття; розробку різноманітних шляхів стимулювання діяльності офіцерів; систематичний контроль (усний та письмовий); аналіз підсумкових робіт шляхом математичної обробки результатів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу встановити такі психологічні умови:

- створення сприятливих психологічних умов іншомовної підготовки на заняттях;
- формування особистісного смислу навчання на основі розвитку професійних мотивів фахового спілкування;
- стимулювання розвитку мотивів професійного становлення офіцерів;
- прагнення самоаналізу, самооцінювання та самовдосконалення;
- формування внутрішньої мотивації самостійного навчання військовослужбовців;
- самоконтроль над рівнем сприйняття навчального матеріалу, його практичним упровадженням;
- упровадження методів самооцінки військовослужбовців;
- усвідомлення офіцерами суті мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку може сприйматися дійсність;
- спрямування військовослужбовців на розвиток професійних та ключових компетенцій відповідно до логіки реалізації професійної іншомовної підготовки офіцерів;
- взаємодія викладача та військовослужбовця на рівні співробітництва [2, с. 395].

Нами додатково визначені *реалізаційні умови* професійної іншомовної підготовки військовослужбовців, до яких відносимо:

- оволодіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни, мова якої вивчається; залучення до діалогу культур (іншомовної та рідної);
- порівняння явищ іноземної мови, що вивчається, з рідною мовою;
- використання іншомовної культури як засобу пізнання й розвитку культури особистості;
- структуризація змісту навчального матеріалу протягом усього курсу навчання у вищому навчальному закладі;
- раціональний і науково обґрунтований відбір необхідної й достатньої навчальної інформації, її оперативне оновлення;
- інтеграція дисциплін гуманітарного циклу (іноземної мови з культурологією, філософією, історією військового мистецтва);
- розподіл матеріалів за темами курсу;

- визначення форм і термінів, необхідних для їх реалізації; цілеспрямоване вдосконалення змісту та структури навчання дисциплін гуманітарного циклу;
- корегування змісту навчального матеріалу та організації навчального процесу[3, с. 18].

Для досягнення вищеназваних цілей та створення відповідних умов навчання в навчальному процесі ВВНЗ потрібні викладачі, які знають основи військової спеціальності, володіють основами професійної лексики, термінології, мають виступати проти знецінення універсальних загальнолюдських цінностей, за зближення і співіснування народів і культур, за діалог між ними, проти авторитаризму і деструктивності в процесі навчання і виховання, за культурний плюралізм, толерантність, розвиток різних видів мислення у суб'єкта навчання, поважати його особистісне право на відмінність.

Висновки. В результаті аналізу психолого-педагогічної літератури та підходи різних дослідників до визначення поняття «педагогічні умови», визначаємо їх як сукупність обставин, що сприяють побудові навчально-виховного процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості, які впливають на ефективність формування професійної іншомовної компетентності офіцерів Збройних Сил України під час педагогічного процесу у вищому військовому навчальному закладі. До них відносимо організаційні, методичні, технологічні та психологічні. Окремий інтерес становлять виділені нами реалізаційні умови навчання військовослужбовців. Це створює передумови для подальших досліджень у галузі професійної іншомовної підготовки офіцерів Збройних Сил України.

Список використаної літератури:

1. Бобрицька В.І., Процька С.М. Організаційно-педагогічні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. С. 58–61.

2. Маслак Л.П. Застосування інноваційних методик навчання в процесі професійної іншомовної підготовки військовослужбовців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр./ ред. І. А. Зязюн та ін. Київ. Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008. С. 394–397.

3. Маслак Л.П. Педагогічні умови формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів радіоінженерних спеціальностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти; Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. Житомир, 2010. 20 с.

4. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.studynotes.com.ua/2013/02/nacionalna-doktrina-rozvitku-osviti-ukra%20ni-u-xxi-stolitti/> (дата звернення 23.06.2020).
5. Закон України «Про національну безпеку України» № 31, ст.241 [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 23.06.2020).
6. Нормативні документи з питань організації мовної підготовки в системі Міністерства оборони України. [Електронний ресурс]. Офіційний вебсайт Міністерства оборони України. URL : <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka/>. (дата звернення 23.06.2020).
7. Первутинский В. Г. Современные подходы к развитию профессиональной компетентности студентов : монография. Спб., 2002.
8. Предиткевич О. С. Формування готовності командирів військових підрозділів Збройних Сил України до педагогічної фасилітації у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Хмельницький, 2018. с. 23
9. Скворцова С.О. Формування професійної компетентності в майбутнього вчителя математики/ Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. 2010. Вип. №4. [Електронний ресурс]. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n4_2010_st_4/ (дата звернення 23.06.2020).
10. Шалигіна Н. П. Комунікативна компетентність військових фахівців як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_5_31
11. Ясененко В.М. Педагогічні умови ефективності організації підготовки майбутніх фахівців військової логістики у вищих військових навчальних закладах. *Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д.Ушинського*. Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2005. № 7-8. С. 221 – 231.
12. Ridei N., Vasyuk O. Pedagogical conditions of professional training of future social workers. *Nauka i Studia (Poland)*. 2013. № 27(95). P. 99-108.
13. Мультимодусні засади післядипломної освіти для сталого розвитку : колективна монографія / за заг. редакцією Рідей Н.М., Сергієнко В.П. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. 634 с.
14. Титова Н.М. Теоретико-методичні основи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання: монографія. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 351 с.
15. Будник О.Б., Кондур О.С., Михайлишин Г.Й., Рідей Н.М. Діагностика управлінсько-квалітологічної компетентності здобувачів освіти у закладах вищої

освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*, 2019, Спецвипуск «Нові педагогічні підходи в steam освіті», С. 32-43.

16. Рідей Н.М., Титова Н.М., Павленко Д.Г., Тимошенко В.І., Слабецький О.М. Методологічне та технологічне обґрунтування професійної підготовки фахівців сфери управління та глобалізації економіки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. № 73. Т.2. С. 157-167.

17. Ridei N.M., Tytova N.M. Paradigm of formation of sustainability of methodology of safety and quality of life on the basis of maintenance of system of noosphere education in the conditions of globalization. *Paradigm of knowledge*, 2020. № 6(44). PP.152-176.